

РЕЦЕНЗИЯ

От доцент д. н. Александър Донев Ангелов, Институт за изследване на изкуствата, БАН

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в научна област 8.4. Театрално и филмово изкуство

с дисертационен труд на тема: „МИТОПОЕТИЧНИ КОНТЕКСТИ В ТРАНСМЕДИИТЕ“,

представен от Боян Георгиев Цнев, редовен докторант в катедра „Световна култура“ на Факултет „Екранни изкуства“ на Национална академия за театрално и филмово изкуство „КРЪСТЬО САРАФОВ”,

с научен ръководител: проф. д.н. Мая Димитрова

1. Оценка на качествата на дисертационния текст

Дисертацията си поставя за цел изследване на трансформацията на образи, сюжети, типове повествования и други „аналогови“ наративни структури в техните дигитални превъплъщения („преопаковки“). Методологическите основания за провеждане на подобно научно проучване и за интерпретация на постигнатите изследователски резултати е постмодерната наративна теория и нейните актуални продължения относно случващото се в дигитална среда . Ключов възглед в тях е идеята за разпадането на „големия разказ“, което – подобно на ефекта от „големия взрив“ – поставя началото на невъобразимото „разширяване“ на дигиталното повествование, нещо, което преживяваме в наше време. Един от ключовите моменти в този процес на „разширяване“ е трансмедийността или паралелното битие на устойчиви наративни комплекси в едновременно съществуващите вселени на различни медии.

В дисертацията точно е очертана приемствеността между трансмедията и постструктуралисткия възглед за интертекстуалността. Правилно е аргументирано и разграничението между тях, доколкото ключов момент в трансмедийността е не миграцията на наративите, а синхронното им съществуване в паралелни медийни светове, мотивирано много често от детайлно разработена комерсиална стратегия. Като цяло убедително са формулирани предметът и обектът на изследването, основните въпроси, цели и задачи, на които то трябва да отговори.

Структурата на дисертацията пренебрегва класическия формат на последователно номерирани и смислово произтичащи една от друга глави. Предложената конструкция до известна степен повтаря често споменавания модел на ризомата, която е построена като вид плетеница без начало и край, в която всеки елемент е свързан с останалите, като асоциациите между тях непрекъснато се обновяват и обговарят.

Все пак неизбежната диахронност на писмения текст предлага една конструкция, в зародиша на която стоят две уводни глави („Увод в дигиталните трансмедийни реторики“ /2-14/, „Трансформации на Големия разказ в дигитална среда“ /14-23/). Те са последвани от трета, наречена Transmedia-Mappa mundi /24-30/, своеобразен преход от уводната част към същинското изложение. В него е формулиран ключовият терминологичен концепт на изследването, така наречената „трансмедия-карта“, в която е въплътена трансформацията и подобрената репрезентация на „големия разказ“.

Същинската част на дисертацията представлява една поредица от своеобразни научни есета. В тях се разглеждат различни аспекти на изследваната проблематика, а като

своеобразни интерлюдии служат анализите на конкретни „случаи“, които подкрепят и доразвиват основните идеи на изследването. Принципът на case study, който е типичен за съвременния методологически инструментариум, е взет активно на въоръжение от дисертанта, който го използва с въодушевление, въображение и интелигентност.

Обект на този подход са съвременни емблеми на трансмедията като „Тор“ (Чукът на Тор – трансмедийни конотации /31-49/) и кентавърopodobния медийно-културно-комерсиален феномен Barbenheimer (Митологемата за несбъднатия пожелан филм Barbenheimer /63-69/), а така също пред-постмодерни и *par excellence* постмодерни класики като серията за Джеймс Бонд (Геройският модус като артефакт на трансмедийна територия /50-62/) и „Името на розата“ (Трансмедийният палимпсест с „Името на розата“ – Историята скрита и открита /100-110/).

В четвъртото есе от тази поредица (Трансмедийни хранилища в Големия разказ /70-86/) е разгледана трансформацията на героя в антигерой, превъплъщението на Прометей през доктор Франкенщайн в доктор Калигари, как дарителят и избавител се превръща в аморален експериментатор, а оттам – в мегаломан манипулатор. Положително впечатление прави допълването на тази траектория с примери от българския културен контекст като диaboлистичното творчество на Светослав Минков и влиянията на киноекспесионизма.

Българската тематика преобладава и в главата „Музеят като виртуална и реална територия на трансмедията-карта“ /87-99/. В нея са приведени примери от българското филмотечно наследство, представители на различни жанрове и производствени практики, които „онагледяват повествователната роля на кинохранилището в ризомната система на трансмедийното поле“ (с. 87).

Последното есе в тази поредица (Антиутопични топоси на трансмедията-карта /111-118/) някак логично „закръгля“ концептуалните занимания на дисертанта чрез обръщането му към проблема с възникването и филмовите превъплъщения на жанра антиутопия. Въпреки известното размиване на неговите граници акцентът върху доминиращото му присъствие в културата на ХХ и началото на ХХІ век потвърждава някои песимистични възгледи, осмислящи движещите сили на нашата цивилизация.

Дисертацията завършва със Заключение /119-122/, библиография с 32 заглавия, публикувани на български, и 22 – на английски, както и филмография, включваща данни за 82 филма.

Паралелно на основните теоретични идеи на дисертацията добро впечатление правят някои подхвърлени, може би импровизирани, останали неразгърнатите докрай изследователски хрумвания, които имат потенциал за по-голямо задълбочаване. Така например много продуктивно би могло да бъде проследяването на връзката между реализациите на трансмедията и активното разпространение на различни форми „фенска“ култура, която служи едновременно за стимул, „спусък“ и среда на медийните трансмутации. Интригуваща е и хипотезата, че ако аналоговата епоха все още се занимава преобладаващо с героичното, то в дигиталната този мотив се трансформира в „геройското“.

В положителна посока заслужава да се отбележи спецификата на стила, който се стреми към съчетание между научна прецизност и метафорична двусмисленост. Въпреки риска от претенциозност и преднамереност на игрите с езика и жонглирането с думите в повечето случаи търсеният ефект е постигнат.

Дисертационният труд успява да осъществи в много висока степен заложените намерения. Много добро впечатление прави недискриминативният подход на Боян Цанев, който разглежда с еднаква научна задълбоченост филмови образци от различни жанрове и разположени на различни „етажи“ в кинокритическата йерархия и зрителските

предпочитания. Всичко това обещава навлизането в българската кинонаука на един изследовател с оригинални възгледи и разностранни научни интереси, на един автор с несъмнена ерудиция, който търси собствен начин на изразяване.

2. Приноси на дисертационното изследване

За целите на изследването е използвано съчетание от разнородни методологически похвати и инструменти, които имат произход в кинознанието, литературната теория и културологията, за да назовем само най-често използваните. Те са умело приложени спрямо една недостатъчно научно проучена тема в съвременен български контекст. По този начин е постигнат конкретен и многостранен анализ на обекта на изследването. Обработен е голям първичен материал, издирени и интерпретирани са богат набор от аналитични и коментарни текстове по темата. Категорично е обоснована и подплатена с много примери идеята за трансформацията на „големия разказ“ чрез неговото едновременно разпадане и разширяване в различните светове на трансмедията.

Съществено постижение на изследването е акцентът върху методологическите аспекти, а не върху фактологическата пълнота на изследването, Този подход създава основа за приложение на разработения инструментариум и върху други исторически и национални аудиовизуални територии. Боян Ценев е демонстрирал това в участията си на конференции и чрез публикациите си в рамките на проекта „КИНОКУЛТУРА, ИЗКУСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОБРАЗИ В БЪЛГАРИЯ (КИНО.БГ)“. Формиране на обществената значимост на филмовата култура в периода между двете световни войни.“, осъществяван от изследователски екип на Института за изследване на изкуствата и подкрепен от фонд „Научни изследвания“.

Приносно значение има също така изграждането на тъканта на изследването чрез често редуване между перспективите на различните медии (литература, кино, телевизия, интернет), на филмовите автори и на публиките. Това засилва интердисциплинарния характер на изследването и подчертава приложимостта на неговата методология и възгледи към различни области на съвременните култура и изкуство.

Принципно приемам формулираните от дисертанта приноси и потвърждавам тяхната валидност за предложения дисертационен труд.

3. Бележки и препоръки

Бих препоръчал ключови за разглежданата тема класически текстове да е цитират в техните престижни издания, максимално близки до академичното, а не в интернет публикации (например цитирания текст на Ролан Барт „Смъртта на автора“, с.4). Подобен поход, за щастие използван еднократно, дискредитира донякъде сериозността на научното изследване, което винаги се основава на проучване на възможно най-авторитетните източници, защото те засилват убедителността на разсъжденията и достигнатите изводи.

Недостатъчна прецизност издават и някои повторения не само на собствени тези, но и на цитати и то в доста сходен контекст и съвсем близо едно до друго (напр. цитат от Делюз, Ж., Ф. Гатари – Хиляди плоскости. Капитализъм и шизофрения. Т. 2, ИК Критика и Хуманизъм, 2009 /с. 20/ на с. 9 и на с. 13). Подобна недовършеност личи и във филмографията, където в данните за редица филми липсва името на режисьора.

Под формата на препоръка бих искал да предложа възможността да се анализира връзката между процеса на творческо използване на трансмедията и корпоративната практика за възникване на медийни конгломерати, стартирала през 1970-те и стояща в основата на блокбастър културата.

Заслужава внимание също така възможността за едно важно допълнение към принципа на трансмедийността. Това е разширяването на неговото приложение чрез присъединяването на някои светове, в които наративният принцип е слабо застъпен или напълно отсъства. Такива са например вселената на играчките (колекционирани от деца и възрастни), вдъхновени от трансмедийни феномени, какъвто например е „Междузвездни войни“, или класическите тематични паркове на големите филмови светове. Въобще медии, в които акцентът е не толкова върху повествованието, а върху преживяването.

Направените забележки и препоръки по своя характер съвсем не представляват критика по същество. Те са предизвикани от качествата на представената научна продукция и би трябвало да служат като поощрение към дисертанта за по-голяма прецизност и самовзискателност в научното писане. Мога да препоръчам издаването на дисертацията в преработен вариант и обогатена с още някои публикации на Боян Ценов като научна монография, която според мен има потенциал да предизвика интердисциплинарен интерес.

3. Заключение:

Представеният дисертационен труд на тема „Митопоетични контексти в трансмедииите“, изпълнява изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафова“. Текстът е самостоятелен научен труд със собствени оригинални и приноси моменти в дообогатяване на съществуващо българско знание в областите на киното и аудиовизуалните медии.

Това ми дава основание с пълна убеденост да гласувам за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство на Боян Георгиев Ценов.

Дата: 27 май 2024 г.

Член на научното жури :

Александър Донеv, доцент, д. н.